

Funktionsrätt Sverige

Guide till universell utformning – Skapa tillsammans så att alla får plats!

OBS! Det här är en **exklusiv förhandsupplaga** – en preliminär version av de första avsnitten i ett kommande processtöd.

Redaktör: Tor Gustafsson

Redaktion/text- och bildmaterial: Tor Gustafsson, Diana Chafik (Funktionsrätt Sverige),
Per-Olof Hedvall, Kirsten Rasmus-Gröhn (Certec, Lunds tekniska högskola)

Illustrationer: Mattias Gordon

Form: Tor Gustafsson

Omslagsfoto: Istockphoto

© Funktionsrätt Sverige 2021

Innehåll

Innehåll	3
Inledning	5
1. Att designa för mångfald	6
2. Funktionsrättsperspektivet	10
3. Designprocessen utifrån ett mångfaldsperspektiv	13
4. Verktyg och modeller	15
5. Vad behöver du tänka på?	21
6. Universell utformning i bostads- och stadsbyggnadsprojekt	25
Källor och webbsurser	33

Inledning

Universell utformning är ett tänkesätt som leder vägen mot ett samhälle där alla människor kan bli delaktiga. Det handlar om att redan från början planera samhället utifrån ett mångfaldsperspektiv, så att produkter, tjänster och miljöer kan användas av alla.

Begreppet är också grundläggande i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, **Funktionsrättskonventionen**.

Det här guiden är tänkt att fungera som ett **processtöd** med verktyg och metoder som du kan använda för att arbeta med universell utformning i din organisation.

Foto: Istockphoto

Vi beskriver universell utformning som ett **processinriktat** och **samskapande** arbetssätt för ett mer inkluderande samhälle. Ett arbete som behöver inkludera användare som annars riskerar att hamna utanför.

Men vad är egentligen en process?

En process handlar om **återkommande** och **sammanlänkade** aktiviteter som utförs i en organisation eller ett företag för att uppnå ett specifikt mål.

Designers, arkitekter och utvecklare arbetar ständigt i olika utvecklingsprocesser. Tanken är inte att de arbetssätt vi beskriver i processtödet ska ersätta dessa. Istället handlar det om att **få in arbetet med jämlikhet, mångfald och inkludering i helt vanliga**

design- och utvecklingsprocesser.

Om universell utformning finns med som utgångspunkt i organisationers och företags processer för utveckling och innovation kan fler människor bli delaktiga i verksamheten. Fler kan också få tillgång till, förstå och använda det som produceras i samhället.

Vi vänder oss till en bred målgrupp – politiker, tjänstepersoner på statliga myndigheter, i regioner och kommuner, medlemmar i funktionsrättsrörelsens och civilsamhällets organisationer, pedagoger och skolpersonal, aktörer inom företag och näringsliv, men också till en intresserad allmänhet.

Delar i guiden

Den här upplagan av guiden har sammanlagt sex avsnitt:

1. Introduktion – Att designa för mångfald
2. Funktionsrättsperspektivet
3. Designprocessen utifrån ett mångfaldsperspektiv
4. Verktyg och modeller
5. Vad behöver du tänka på?
6. Universell utformning i bostads- och stadsbyggnadsprojekt

I guiden introduceras en arbetsprocess som kan användas inom flera olika områden.

Observera!

Vi kommer senare under våren 2021 att publicera en ny upplaga som också innehåller avsnitt om universell utformning i **arbetslivet** och inom **utbildningsområdet**.

1. Att designa för mångfald

Har du funderat på varför saker är lätta eller svåra att förstå och använda?

Eller vad det är som behövs för att du ska känna dig välkommen på en viss plats eller förstå hur du ska göra när du ska använda ett Bank-ID, en biljettautomat, en ansökningsblankett eller någon annan tjänst i samhället?

Universell utformning handlar om att ta hänsyn till den mänskliga mångfalden när vi tar fram nya saker och tjänster i samhället. Om vi utgår från våra olikheter och olika behov när samhället planeras kan vi utveckla produkter, tjänster och miljöer som redan från början fungerar för så många som möjligt.

Inte "en storlek för alla"!

Med universell utformning kan de vanligaste lösningarna fungera för de flesta användarna. Men universell utformning betyder inte att det ska vara "en storlek för alla".

Det behöver finnas olika, men likvärdiga sätt att använda miljöer, tjänster och produkter som speglar mångfalden av behov

som finns i samhället. Då blir samhället mer jämlikt och inkluderande.

Lättöppnade förpackningar

Om det krävs flera minuter för de flesta att öppna en syltburk är det lätt att förstå att många har stora problem att klara uppgiften utan hjälp. Men när vi möter problem i vardagen föds också nya idéer om hur vi kan förbättra samhället och göra fler delaktiga. Reumatikerförbundet och en del av deras medlemmar har varit med och utvecklat lättöppnade burkar och förpackningar, som idag finns i nästan alla livsmedelsbutiker.

Det här är ett bra exempel på fördelarna med att involvera användargrupper som har unika kunskaper och vardagserfarenheter med sig in i designprocesserna. De lättöppnade burkarna och förpackningarna är nödvändiga för personer med svag handstyrka – men de uppskattas och används av nästan alla!

Målet är att planera och skapa ett samhälle som välkomnar alla människor. Personer med reumatism och andra funktionsnedsättningar,

Foto: Reumatikerförbundet

men överhuvudtaget hela den mänskliga mångfalden.

Funktionsrättskonventionen

Universell utformning är idag ett åtagande för det dryga 180-talet länder som har skrivit under FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, **Funktionsrättskonventionen**.

Konventionen gäller i Sverige sedan 2009 och ställer krav på att **alla nya produkter, tjänster och offentliga miljöer** utformas så att de redan från början kan användas av så många som möjligt.

Alla ska kunna använda det nya

En av utgångspunkterna för universell utformning är att **alla nya** saker, tjänster eller miljöer ska kunna användas av alla. Men det räcker inte med det.

För att det ska kunna **bli jämlikt** behöver olika användare kunna använda produkter, tjänster och miljöer **på de sätt som passar dem**.

Om du till exempel har svårt att läsa kanske du behöver kunna lyssna på en bok istället för att läsa den. Du som läser boken behöver kanske förstora texten eller byta textsnitt för att kunna läsa ordentligt. Då behöver du kunna läsa boken på en mobiltelefon eller läsplatta i elektroniskt format.

Universell utformning handlar alltså inte om att skapa "en storlek för alla". Det är tvärtom viktigt att till exempel bygga in **flexibla lösningar** som möter olika användares behov.

Illustration: Mattias Gordon

Uppmärksamma mångfalden – och det unika!

Den kanadensiska forskaren Jutta Treviranus poängterar vikten av att uppmärksamma att alla människor har olika behov och unika sätt att relatera till sin omgivning. Hon har formulerat tre dimensioner för inkluderande design, där den första är att "uppmärksamma mångfalden och det unika".

Det här är inte minst viktigt inom IT och kommunikationsteknik, där utformningen behöver ta hänsyn till det som är unikt för olika människors sätt att närma sig tekniska prylar.

Vill du veta mer?

Här beskriver Jutta Treviranus de tre dimensionerna för inkluderande design:

<https://medium.com/fwd50/the-three-dimensions-of-inclusive-design-part-one-103cad1ffdc2>

Design kan placera människor i fack

Går det att skapa design som inte särbehandlar människor och som inte leder till ojämlikhet och stigmatisering?

Utformningen av produkter och miljöer placerar ofta människor i fack som "man", "kvinna", "person med funktionsnedsättning", "person utan funktionsnedsättning", "barn", "äldre", och så vidare. Detta skapar likheter och olikheter mellan människor och påverkar i det stora och det lilla vilka livsberättelser som utformningen stödjer eller hindrar.

Illustration: Lilian Müller

Exkludering sker ofta oavsiktligt

Ibland sker **exkluderande design** fullt avsiktligt, som vid införandet av lutande bänkar som det inte går att sova på, men i de flesta fall sker exkludering oavsiktligt. Därför är det viktigt att aktivt arbeta med kunskap och medvetenhet kring **socialt hållbar design** som för människor samman och berikar samhället.

Vem **får** eller **får inte** finnas i dagens samhälle, och hur det går att **skapa förutsättningar** så att alla människor kan delta i och bidra till samhället? Det är här som universell utformning kommer in som ett vägledande synsätt.

Två exempel

På nästa sida finns två exempel på hur universell utformning kan fungera för som ett stöd för tanken. Exempelvis vid planering, för att få syn på och reagera i tid när nya ojämlika förutsättningar riskerar att skapas och för att agera.

Universell utformning är mer än att bara följa regler

Lösningen i **Exempel 2** på nästa sida följer regler och standarder för tillgänglighet, men den är onödigt stor och den separerar de tilltänkta kunderna.

Miljön lever inte upp till målen inom **universell utformning**. De olika delarna är kombinerade så att man inte kan undvika en känsla av "vi och dom".

Exemplen visar att **det inte räcker med att följa regler och lagstiftning** för att leva upp till universell utformning. Det kräver också att miljön följer en inkluderande utformningsprocess, där den kunskap som personer med funktionsnedsättning och andra användare bär med sig tas in tidigt i utvecklingen.

Observera!

Båda exemplen är hämtade från fysiska stadsmiljöer, men du kan använda samma tänkesätt vare sig det handlar om utformning av exempelvis **digitala tjänster** eller **lärmiljöer** i skolan.

Tänk också på att universell utformning gäller den **psykosociala miljön** lika mycket som den fysiska!

Exempel 1: Likvärdig användning

Fotot till höger visar en gångväg som går längs en gata bredvid en park.

Gångvägen har stora, släta plattor och omgivande gata har kullerstenar. Den här lösningen gör det lättare för föräldrar med barnvagn, personer med rullväskor och personer som använder rullstol, att använda gångvägen som leder till parken längs gatan.

De olika materialvalen underlättar även för människor med nedsatt syn att känna skillnaden mellan gångvägen och resterande gata.

De byggda delarna i miljön är sammansatta så att huvudlösningen har byggt in tanken på **likvärdig användning**.

Foto: Lilian Müller

Exempel 2: Inte likvärdig användning

Fotot till höger visar entrén till en affär i ett nybyggt huskomplex.

Det är en liten höjdskillnad mellan dörröppningen och utsidan som är löst med ett trappsteg och en ramp. Lösningen är en konkret åtgärd för att ta sig in men skapar en "vi och dem-känsla" mellan olika kunder som ska in till affären.

Det finns en stor yta framför dörren som lätt hade kunnat lösas på ett annat sätt utan en ramp. Huvudlösningen har en kontrastmarkerad, lång omväg för personer som inte kan gå i trappan för att nå fram till dörren. Lösningen är byggd efter en traditionell norm där man bygger tillgängligt för en "normalfungerade" person och sedan separata lösningar för andra.

Foto: Lilian Müller

2. Funktionsrättsperspektivet

Sveriges riksdag har antagit Funktionsrättskonventionen och måste se till att de rättigheter som finns med i konventionen blir verklighet.

Såväl stat som kommun och landsting har ett ansvar för att förverkliga rättigheterna, exempelvis genom att rättigheterna kommer in i svenska lagar och förordningar.

Funktionsrättskonventionens syfte är att säkerställa att alla mänskliga rättigheter även gäller för personer med funktionsnedsättning. Konventionen skapar inte några nya rättigheter, men förstärker och rättigheter som redan finns uttryckta i andra konventioner om mänskliga rättigheter så att de fungerar för personer med funktionsnedsättning.

Aktiv involvering – ett krav för offentliga aktörer

Universell utformning gäller alla aktörer, men när offentliga aktörer planerar nya produkter, tjänster och miljöer måste de leva upp till särskilda krav. En av de grundläggande rättigheterna i Funktionsrättskonventionen är rätten att leva självständigt och delta i samhället.

I enlighet med Funktionsrättskonventionen ska myndigheter, kommuner och regioner nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning i alla frågor som berör dem.

Det innebär att organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning ska vara **aktivt involverade i beslutsprocesser** – bland annat när det gäller innovation och utveckling – för att säkerställa att resultaten blir tillgängliga för alla användare.

Samråd med funktionsrättsorganisationer ska

börja i ett tidigt skede och organisationerna ska kunna ge inspel i alla beslutande processer – innan lagstiftning, reglering och policyer ska godkännas.

Själva kärnan i Funktionsrättskonventionen är det faktiska och meningsfulla deltagandet från personer med funktionsnedsättning, **genom de representerande organisationerna.**

Universell utformning och aktiv involvering - så här hänger det ihop!

- När myndigheter, kommuner eller regioner utvecklar samhällsservice eller offentliga miljöer ska utvecklingsprocessen följa **principen om universell utformning**.
- Men besluten ska även i ett tidigt stadium tas upp i **samråd och dialoger med funktionsrättsorganisationer** och andra berörda. Det handlar då om att uppfylla kravet på **aktiv involvering!**
- När företag och privata organisationer utvecklar produkter och tjänster ska de följa principen om universell utformning.

Inget om oss utan oss!

Att medborgare ska vara delaktiga i politiska beslut är en grundläggande princip inom människorätten. Den historiska erfarenheten är att personer med funktionsnedsättning ofta ställs utanför offentliga aktörers beslut som berör dem. Därför lyfts det aktiva deltagandet fram som en avgörande fråga för funktionsrättsrörelsen – både i Sverige och internationellt.

Personer med funktionsnedsättning ska alltså göras delaktiga i beslut på olika nivå och själva ha möjlighet att välja sina företrädare i samråden, exempelvis vid offentliga beslutsprocesser kring utveckling och innovation.

Foto Ikapp bild/Bela Unger

Vad säger konventionen om universell utformning?

Definition av universell utformning

”[S]ådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning.

Universell utformning ska inte utesluta hjälpmedel för enskilda grupper av personer med funktionsnedsättning där så behövs.”

Artikel 2 i Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Definitionen av universell utformning finns med redan i den andra artikeln i Funktionsrättskonventionen och återkommer i rättighetsartiklarna om exempelvis tillgänglighet och utbildning. Universell utformning är ett nyckelbegrepp för att förstå de krav som konventionen ställer på att tillgänglighet.

Viktigt är också att universell utformning inte ställs emot hjälpmedel för enskilda personer med funktionsnedsättning.

En central rättighet i konventionen är

rätten till ett självständigt liv och ett aktivt deltagande i samhället. För att det ska vara möjligt fullt ut behöver samhället vara tillgängligt för alla människor.

I det här sammanhanget är universell utformning ett arbetssätt som används för att skapa ett tillgängligt samhälle. Målet är att ta fram produkter, tjänster och skapa miljöer som redan från början kan användas av så många som möjligt. Men det här kräver också att det som har utformats går att använda på lite olika sätt, att det inte är ”en storlek för alla”.

Tre sätt att skapa tillgänglighet

1. Universell utformning av alla nya produkter, tjänster och miljöer

FN skriver i en kommentar till Funktionsrättskonventionen att universell utformning gäller för alla nya byggnader, miljöer eller tjänster som vänder sig till allmänheten.

---

2. Borttagande av hinder för tillgänglighet

Universell utformning gäller för allt nytt som skapas, men samhället ska också systematiskt ta bort hinder för tillgänglighet som redan har uppstått.

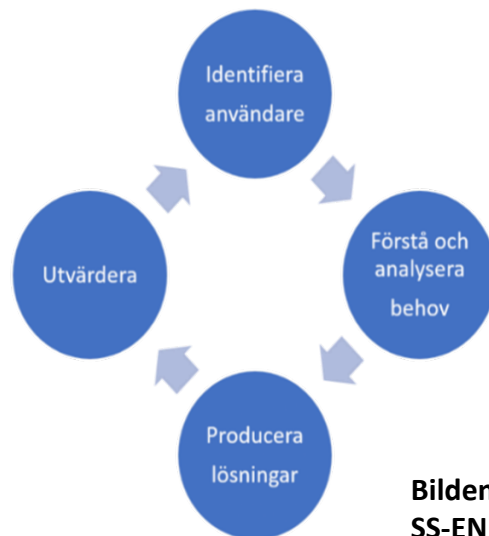
3. Skydd mot diskriminering i lagstiftning

Som individ har du också ett skydd i diskrimineringslagstiftningen. I Sverige är bristande tillgänglighet en form av diskriminering enligt Diskrimineringslagen. Du har rätt till skälig anpassning i specifika situationer.

Illustration: Mattias Gordon

3. Designprocessen utifrån ett mångfaldsperspektiv

Bilden utgår från standarden
SS-EN 17161, bilaga C

Det går att utforma designprocesser så att de sätter användare och personer med olika behov i centrum. Ovan är en illustration av en tänkt designprocess i fyra sammanlänkade steg eller faser.

Den beskriver en cirkel, med olika steg för att identifiera användare, analysera behoven, skapa designlösningar och utvärdera.

Det här är en så kallad "iterativ"

designprocess, där olika moment upprepas i ett ständigt lärande. Under processen omformuleras idéer och målsättningar genom de olika utvecklingsfaserna.

För att det ska bli en inkluderande process är det viktigt att på ett eller annat sätt **involvera användargrupper** med ett brett spektrum av behov och egenskaper genom hela processen.

Här beskriver vi kortfattat designprocessen och i de följande avsnitten ger vi ett antal tips och verktyg att ha med i de olika stegen i processen – eller i processen som helhet!

Steg i processen:

1) Identifiera användarna och användningssammanhanget

Vilka använder och vilka **kan inte använda** det som utvecklas idag? Vilka aktörer behöver vara med i utvecklingsprocessen för att slutresultatet ska bli så tillgängligt och inkluderande som möjligt?

2) Analysera, förstå och beskriv användarnas behov

Vilka **krav och behov** behöver uppfyllas och mötas för att alla användare ska kunna använda produkten, nyttja tjänsten eller vistas i miljön? Vilka hinder finns hos olika grupper av användare, som riskerar att uteslutas?

För att förstå och analysera mångfalden av behov är det en god idé att ta hjälp av användare med olika förmågor och egenskaper.

I de två första stegen kan du exempelvis hämta inspiration från standarden SS-EN 17161 som vi skriver om i avsnittet **verktyg och modeller**.

3) Producera designlösningar

Vilka hinder och problem kan övervinnas genom **innovativa lösningar**? Hur kan jag involvera tänkta målgrupper i praktiskt och fysiskt samskapande när designlösningarna tas fram?

Ett sätt är att tillsammans skapa skisser eller enklare prototyper och utvärdera dessa tillsammans. Det blir en kombination av steg 3 och steg 4 (att utvärdera designlösningarna).

Hur kan du göra i praktiken?

Vi beskriver **ett par workshopmetoder** i nästa avsnitt. Se också avsnittet "verktyg och modeller" där vi ger fler redskap att arbeta med i designfasen.

4) Utvärdera designlösningar

I utvärderingsfasen **testas ofta prototyper** (som också kan tas fram tillsammans i produktionsfasen).

Många användare tycker att det lättare att förtydliga sina tankar och behov om det redan finns en konkret lösning att pröva och undersöka närmare.

Användandet observeras, och deltagarna tillfrågas om förslag till förbättringar. Hur uppfyller den designen användarnas krav?

Även här kan du använda **workshopmetoder** som nämns i nästa avsnitt och flera av de övriga verktygen och modellerna vi nämner i kommande avsnitt.

Vad innebär samskapande?

Samskapande (Co-creation) är ett begrepp som blivit allt vanligare och som innebär att flera parter samverkar och ges inflytande över designprocessen.

Det handlar om att stärka demokratin, men också om att förbättra resultat genom att **involvera en mångfald av användare eller samhällsmedborgare**, i beslut eller i design- och utvecklingsprocesser.

Vill du veta mer?

Vår beskrivning av processen är inspirerad av europastandarden **SS-EN 17161** (läs mer om standarden under avsnittet **Verktyg och modeller**).

Här finns en alternativ beskrivning av det användarcentrerade arbetssättet:

<https://webbriktlinjer.se/anvandarcentrering-tjanstedesign/>

Ytterligare en processbeskrivning som utifrån konceptet "**mångfaldsdriven design**." Modellen går ut på att involvera de målgrupper som ställer de största kraven på olika problem:

<https://lenalorentzendesign.se/sv/designprocesssv>

4. Verktyg och modeller

Verktyg för hela processen – och i olika delar av den!

Det är nödvändigt att arbeta med universell utformning på olika sätt. Den viktigaste aspekten är att involvera människor utifrån ett mångfaldsperspektiv under processen.

Det finns olika möjligheter att involvera användare och tänk på att du kan kombinera olika metoder – det kan exempelvis handla om fokusgrupper, workshops, intervjuer, webbaserad kommunikation, användartester och observationer.

Det kan vara fördelaktigt att involvera användare i verkliga situationer, så att det återspeglar hur produkten eller tjänsten används i vardagen.

Det finns även andra verktyg som kan användas i olika delar av processen. En del kan användas för att skapa förståelse för vilka aspekter som kan vara viktiga att tänka på, medan andra kan fungera som kontrollfrågor under hela processen.

Vid samskapande är det viktigt att en mångfald av människor får komma till tals. Men det är också viktigt att se till att personerna kommer in i **rätt fas i processen**, och får känna att de bidrar med kvalificerade synpunkter och inte måste påpeka enkla fel. Därför bör varje medarbetare arbeta löpande med något av de verktyg vi tar upp i den här delen av processtödet.

En ny standard för universell utformning

I mars 2019 fastställdes den nya europastandarden "Universell utformning – Tillgänglighet genom universell utformning inom produkter, varor och tjänster – utvidgar spektrumet av användare". Standarden är översatt till svenska och den svenska versionen heter **SS-EN 17161**.

Den här standarden **utgår från ett rättighetsperspektiv** och innehåller krav på vad som behöver finnas på plats för att en organisation systematiskt ska bidra till ökad inkludering och tillgänglighet i sina utvecklingsprocesser. Den kan användas som ett verktyg för alla organisationer – både privata och offentliga.

Standarden har som utgångspunkt att alla användare ska göras delaktiga i utvecklingsprocesser så tidigt som möjligt. Den kan exempelvis användas vid hållbar upphandling eller för att leva upp till mottot i Agenda 2030 att "Ingen ska lämnas utanför".

Standarden är fri att använda och går att komma åt via **Svenska Institutet för Standarder, SIS**.

Vill du veta mer?

Länkt till information om standarden:

<https://www.sis.se/en/standards/buyastandard/forkopta-standards/pts/>

Sju principer

Ett av de tidiga försöken att konkretisera vilka mål som universell utformning siktar mot är de sju principerna för universell utformning. Principerna kan användas i utbildningssyfte, men också vara en "påminnare" om olika aspekter att tänka på under ett pågående projekt.

(1) Likvärdig användning

Utformningen är användbar och marknadsmässig för personer med varierande förmågor.

(2) Flexibilitet i användning

Designen tillåter en stor variation av personliga preferenser och förmågor.

(3) Enkel och intuitiv användning

Användningen ska vara lätt att förstå, oberoende av användarens erfarenhet, kunskap, språkförmåga eller nuvarande koncentrationsnivå.

(4) Uppfattbar information

Designen kommunicerar nödvändig information till användaren på ett effektivt sätt, oberoende av omgivande förhållanden eller användarens sinnesförmågor.

(5) Tolerans för misstag

Designen minimerar risker och allvarliga konsekvenser av misstag eller oavsiktliga handlingar.

(6) Låg fysisk ansträngning

Designen kan användas effektivt och bekvämt med minimal uttrötning.

(7) Storlek och utrymme för åtkomst och användning

Designen har lämplig storlek och det finns utrymme så den går att komma till, nå, hantera och använda oberoende av användarens kroppsstorlek, hållning eller rörlighet.

Åtta mål

Enligt de åtta målen ska man sikta på att den slutliga utformningen ska ha dessa egenskaper:

(1) Kroppsanpassat

Ska passa ett brett spektrum av kroppsstorlekar och förmågor

(2) Bekvämlighet / Komfort

Kraven ska hållas inom lämpliga gränser för kroppsfunction och perception

(3) Uppmärksamhet

Kritisk information för användning ska vara lätt att uppfatta

(4) Förståelse

Styrning och användning ska vara intuitiv, tydlig och entydig

(5) Välbefinnande

Ska främja hälsa, undvika sjukdom och skydda mot faror

(6) Social integration

Behandla alla grupper med värdighet och respekt.

(7) Anpassning

Erbjuda möjligheter till val och uttryck för individuella preferenser.

(8) Kulturellt ändamålsenlig

Respektera och förstärka kulturella värden och sociala och miljömässiga sammanhang i alla designprojekt.

Vill du veta mer?

Den svenska översättningen till de sju principerna finns också på Certecs webbplats: www.certec.lth.se

Illustration: Mattias Gordon

Scenarier och "storyboards"

Du kan också arbeta med **scenarier** och **storyboards**, exempelvis för att illustrera användares eller kunders upplevelser och behov som en resa genom olika användningssammanhang. Det kan också kallas för en "kundresa".

Ovanstående bild är exempel på en storyboard för utmaningar i **arbetslivet**.

Hur fungerar olika arbetsplatsmiljöer och situationer för personer med funktionsnedsättning eller andra användare med olika behov?

Illustration med en serie på fem bilder. Första bilden visar en kvinna som arbetar vid en laptop och en pratbubbla visar att hon tänker på yrken som exempelvis "HR-chef", "verksamhetsansvarig" eller "enhetschef".

Den andra bilden visar samma kvinna. Vi ser nu att hon använder rullstol. Hon närmar sig en hiss i en byggnad.

I den tredje bilden tittar kvinnan in genom en öppen dörrpost. I rummet avtecknar sig en person som vinkar mot henne.

I den fjärde bilden sitter kvinnan och fikar vid ett bord, omgiven av tre andra personer.

Den sista bilden visar kvinnan vid ett skrivbord och en man som står upp. Mannen säger "Välkommen hit. Jag hoppas att du ska trivas som enhetschef här!"

En mångfald av personas

Även om målgrupper är involverade under hela processen, kan fiktiva

personbeskrivningar, s.k. **personas**, också vara till nytta. Alla målgrupper kan kanske av praktiska skäl inte vara med, och målgrupperna kanske inte har möjlighet att delta i alla delar av processen.

Dessutom blir personas neutrala diskussionsobjekt, och även företrädarna för målgruppen kan använda dem för att argumentera för sina ståndpunkter i stället för att tvingas använda sig själv eller personer de känner som exempel.

Det är då viktigt att skapa eller välja personas **som motsvarar mångfalden och bredden i samhället.**

Det bästa är att skapa personas själv, då själva framtagandet av personas också sätter fokus på målgrupperna. Var noga med att göra personas **som individer med tydliga drag och komplexitet** snarare än som generella medelpersoner.

Vill du veta mer?

- **Personas för webben:**

<https://webbriktlinjer.se/webbforalla/>

Webb för alla har beskrivningar som utgår från användningen av informationsteknik (dator, mobil mm) hos personerna, och alla har någon koppling till funktionsnedsättning.

- **Auckland Design Manual** (klicka på Design Personas):

http://www.aucklanddesignmanual.co.nz/design-subjects/universal_design

Auckland Design Manual har relativt ytligt beskrivna personas, men mångfalden är tydlig

Designworkshop med enkla material

Du kan samskapa tillsammans med användarna i själva produktionsfasen. Ett sätt är att använda enkla material och tillsammans med användarna göra en tidig form av så kallad "prototyp" – en skiss eller en tidig version av det som ska tas fram.

När saker blir konkreta "tvingar" man fram tankar och beslut om hur detaljerna behöver utformas.

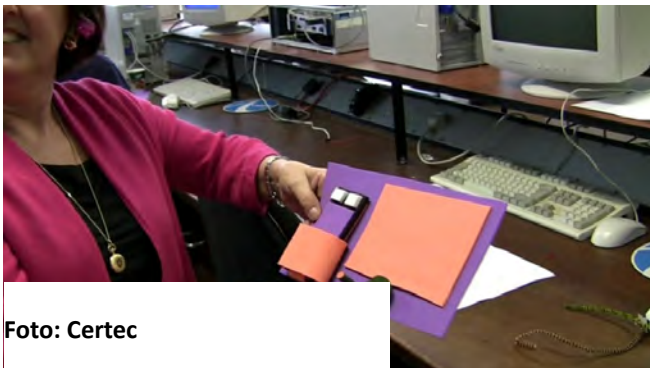

Foto: Certec

Bilden ovan visar en prototyp som har gjorts i skumgummi.

Den föreställer en stor skärm med mikrofon och högtalare under. På vänster sida finns en hållare med mobiltelefon.

Det spelar ingen roll hur prototypen ser ut, utan det viktiga är vilka diskussioner den sätter igång! Du kan använda papper, papp, penna, saxar, skumgummi och mycket annat – allt som gör att det går att skapa former och miljöer!

- Om slutmålet är en ny förstärkare till stereon kan det här vara ett bra sätt att ta reda på hur stora knapparna på förstärkaren behöver vara och andra liknande detaljer.
- Om målet är att nå ut med information om en nybyggnation är det här ett bra sätt att utforska vilka grupper som behöver få informationen och hur den ska formuleras för

Magiska objekt för att skapa idéer

För personer som inte är insatta i hur teknik fungerar kan bristen på kunskap stå i vägen för fantasin när nya idéer ska tas fram.

Då kan man göra en workshop där deltagarna uppmanas att strunta i hur de tekniska lösningarna ska se ut och istället utgå från att det tekniska kan lösas genom "magi".

Målet är att deltagarna ska tänka mer på vad de ville att tekniken ska göra än hur det fungerar. Du kan ta fram inspirationsmaterial i form av "magiska kort" och rekvisita som matchar korten.

Deltagarna kan använda olika objekt, som exempelvis armband, kamera, glasögon, kudde och sulor för att få inspiration och konkretisera sina idéer.

De kan vrida och vända på rekvisitan och peka för att förtydliga vad de menar, samtidigt som "magin" innebär att de inte behöver tänka på om det som de föreslog är genomförbart eller inte.

Den här workshopen har bland annat använts i ett **Certecprojekt** där strokeöverlevare och deras anhöriga var med i workshopen.

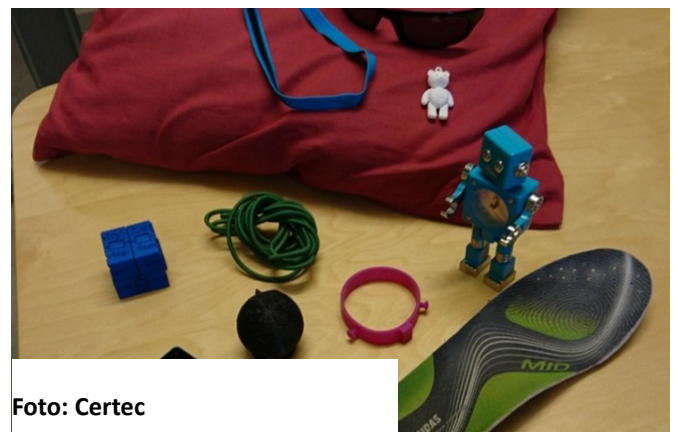

Foto: Certec

Bilden ovan visar olika saker som kan användas i en magisk workshop.

Gör workshopen i en kreativ miljö!

För att öppna upp för kreativitet och nya idéer kan det ibland löna sig att vara i en kreativ miljö.

Det kan räcka med att till exempel gå en promenad under en intervju, eller hålla en gruppaktivitet med samrådsgruppen på den plats där en ny skola ska byggas. Genom att använda den verkliga miljön istället för ritningar, kan det vara lättare att föreställa sig sådant som storlekar, avstånd och känsla. Utomhusmiljön ger också andra sinnesintryck och associationer, vilket kan bredda förslag och inspirera nya idéer oavsett om målet är att skapa en ny skolgård, en ny läroplan eller en ny symaskin.

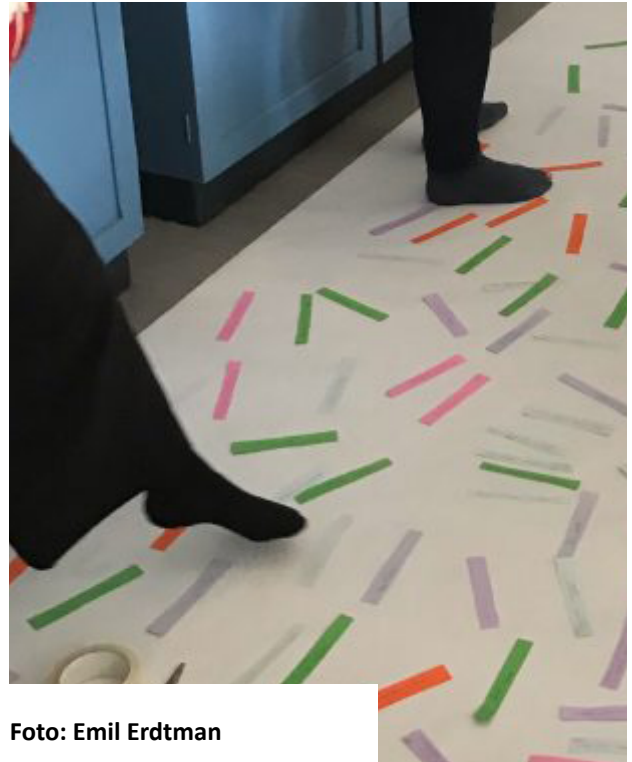

Foto: Emil Erdtman

Träffarna ska vara flexibla och inkluderande!

Olika typer av aktiviteter för samskapande eller användarmedverkan kan passa bättre eller sämre för olika människor. Därför kan det vara viktigt att redan från början planera in olika former av aktiviteter.

Det kan exempelvis vara svårt för unga eller personer med kognitiva funktionsnedsättningar att delta i traditionella samråd med kartor, mycket skriven dokumentation och långa diskussioner.

Men även när traditionella samråd planeras kan det vara värdefullt att fundera på hur de kan göras mer inkluderande.

- **Rekrytera brett** så att det blir en grupp som representerar olika delar av den

mänskliga mångfalden.

- Se till att materialet som används finns i olika **tillgängliga format**. Kan ni exempelvis ta fram en lättläst version av de dokument som ska diskuteras?

Några allmänna mötestips:

- Gör det möjligt att **delta på distans**
- Ha hellre **flera mindre träffar** än bara en stor och variera gärna olika typen av möten
- Ha alltid **dryck** tillgängligt vid fysiska träffar
- Ha koll på **allergier** och olika behov om ni bjuder på fika
- **Anpassa mötet** så att det fungerar för olika deltagare, om de har ledarhund, behöver hörslinga eller liknande.

5. Vad behöver du tänka på?

Nedan följer lite fler tips, beroende på om du arbetar på en myndighet, på ett företag eller om du själv är användare som blir inbjuden till användarmedverkan.

Om du arbetar på en myndighet:

Ställ frågor inför processen!

- **Vilka kommer på något sätt att beröras av produkten, tjänsten eller miljön?** Hur ser användningssammanhanget ut och vilka användargrupper riskerar att exkluderas?

Tänk på vilka som berörs genom hela användningskedjan!

- **Vilka organisationer företräder användargrupper som ska göras delaktiga i processen genom "aktiv involvering"?** Det kan exempelvis handla om paraplyorganisationer som Funktionsrätt Sveriges kommun- eller länssamarbetsorganisationer.

- **Vilka krav behöver jag ställa på den som ska utföra arbetet?** Vilka krav på utformning eller arbetsprocess vill jag skriva in vid upphandling av tjänst?

Arbeta med hållbar upphandling!

Upphandling är ett strategiskt verktyg för att driva på utvecklingen mot ett hållbart samhälle.

I Sveriges **upphandlingsstrategi** betonas vikten av att vid ett tidigt skede av upphandlingsprocessen tillämpa principen om universell utformning, så att alla användare kan använda det som tas fram. Sedan länge ställs krav på tillgänglighet vid offentlig upphandling, så länge det handlar om produkter, tjänster eller miljöer som ska användas av människor.

Ett konkret sätt att använda universell utformning i det här sammanhanget är att ställa krav på att leverantörer involverar möjliga användare i utvecklingsprocesser.

Det går att kräva att leverantören följer vissa tillgänglighetsstandarder, som exempelvis **SS-EN 17161** om Tillgänglighet genom universell utformning (läs mer om standarden under avsnittet "Verktyg och modeller").

Vill du veta mer?

Upphandlingsmyndighetens webbplats ger mer information om hållbar upphandling:

<https://www.upphandlingsmyndigheten.se/om-hallbar-upphandling/>

Om du utvecklar åt ett företag eller en organisation

Ställ frågor inför processen!

- Vilka kommer på något sätt att beröras av produkten, tjänsten eller miljön?

Hur ser användningssammanhanget ut och vilka användargrupper riskerar att exkluderas?

- Kan jag involvera användare redan i planeringsfasen och hur kan deras kunskaper isåfall tas tillvara i den fortsatta processen?

- Hur kan målgrupperna bidra till att hitta nya lösningar eller ställa krav på utformning?

Gör en plan!

Gör en plan för hur och när användare ska involveras.

Som regel är det bättre för resultatet att involvera ett fåtal personer under ett flertal tillfällen under processen, än att till exempel försöka göra ett enskilt tillfälle där många ska komma till tals.

Kom ihåg att verktyg och lokaler behöver vara utformade så att alla har möjlighet att delta i användartester.

När man väljer ut vilka som ska vara med, så kan det finnas både fördelar och nackdelar med att involvera samma personer ett flertal gånger.

Nya deltagare kan se nya saker och bredda infallsvinklarna, men måste kanske informeras mer ingående.

Hur kan du hitta användare?

Kolla gärna med lokala och regionala organisationer inom **civilsamhället**:
Funktionrättsorganisationer,

ungdomsorganisationer, idrottsföreningar och andra verksamheter där du kan hitta människor som **speglar mångfalden** i samhället. Det är viktigt att inkludera ett brett spektrum av användargrupper.

Tänk gärna "utanför boxen", så att du även når fram till de som i vanliga fall av olika skäl har svårt att lämna synpunkter eller kommer med i undersökningar.

Dessa användare har ofta unika erfarenheter som kan leda till innovativa lösningar som många kan ha glädje av! Då kan spektrumet av användare vidgas så din produkt, tjänst eller miljö bidrar till ett mer inkluderande samhälle.

I vilken form kan jag ge ersättning?

Det är viktigt att de som medverkar får ersättning för den tid och de expertkunskaper de bidrar med i projektet.

Det är vanligt att ge presentkort eller biobiljetter, men många gånger går det även att anställa personer.

Om du är användare

Ställ frågor inför processen!

- Vilken **ersättning** kan du få för min arbetstid eller förlorad arbetsinkomst?

- Hur **långt** har utvecklingsprocessen kommit?

- Hur ser uppdragets omfattning ut och vad ska det leda till?

- Hur kan du få **återkoppling** kring vad som händer med det du testar?

- Hur kan du **påverka** processen?

- Vilka möjligheter har du att **återberätta erfarenheter** från testningen? Skriver du under ett sekretessavtal och vad omfattar det. Kan du använda och kommunicera informationen från testningen?
- **Är du med i en intresseorganisation?**
  - Tänk då på att civilsamhällets organisationer har rätt att bli **aktivt involverade** i beslutsprocesser i statens myndigheter, kommuner och regioner!
  - Hur fungerar dialogen med kommunen. Finns det något samverkansavtal?

6. Universell utformning i bostads- och stadsbyggnadsprojekt

I den här delen av processtödet ger vi exempel på hur universell utformning kan användas i utformningen av **nya bostäder, bostadsområden och stadsmiljöer.**

Att bygga tillgänglighet och inkluderande redan från början handlar både att leva upp till mänskliga rättigheter och att verka för en hållbar utveckling. Detta tar vi upp i nästa avsnitt.

Sedan ger vi ett exempel på hur en "kundresa" eller en **användarkedja** kan se ut för en person som söker ny bostad.

Vi avslutar med att ge **några exempel** på hur du kan arbeta, med utgångspunkt i samarbeten och erfarenheter från arbetet i projektet Rätt från början.

Agenda 2030 och de globala målen

Att arbeta med universell utformning för att säkerställa hållbara bostäder och stadsmiljöer har starkt stöd i FN:s Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling.

Mål 11 i de globala målen handlar om hur staten ska förverkliga hållbara städer och samhällen i samverkan med civilsamhället

och andra parter.

Ett av de tydligt uttalade målen är att "senast 2030 tillhandahålla universell tillgång till säkra, inkluderande och tillgängliga grönområden och offentliga platser, i synnerhet för kvinnor och barn, äldre personer och personer med funktionsnedsättning."

Världens länder ska också "verka för en **inkluderande och hållbar urbanisering** samt förbättra kapaciteten för deltagandebaserad, integrerad och hållbar planering och förvaltning av bosättningar i alla länd

Alla har rätt till bostad

Agenda 2030 baseras på mänskliga rättigheter. Enligt FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna har alla rätt till en godtagbar levnadsstandard, inklusive bland annat mat, kläder och bostad. Många har idag svårt att hitta en fungerande bostad i Sverige och detta har också uppmärksammats av FN:s rapportörer. FN:s kritik mot Stockholms utförsäljningar av allmännyttiga fastigheter fick stor uppmärksamhet i medier 2019.

Ett segregerat boende drabbar personer med funktionsnedsättning, men också många andra grupper i samhället som riskerar att lämnas utanför – exempelvis unga, nyanlända och hemlösa.

Genom åren har den svenska funktionsrättsrörelsen varit mycket engagerad i frågan om tillgänglighet till byggd miljö, särskilt den offentliga miljön - men också bostäder.

Funktionsrättskonventionen om rätten till bostad

I Funktionsrättskonventionen framhålls att personer med funktionsnedsättning inte ska vara tvungna att bo i särskilda boendeformer, utan ha **möjlighet att välja var och med vem man vill bo**, på samma villkor som andra.

En av statens skyldigheter enligt Funktionsrättskonventionen är att säkerställa frihet från diskriminering när det handlar om tillgång till bostäder. Detta både när det gäller kostnader och tillgänglighet.

Både nya och renoverade bostäder ska vara tillgängliga.

Men även samhällets offentliga miljöer behöver vara tillgängliga för alla. Du har en grundläggande rättighet att på lika villkor som andra få tillträde till offentliga byggnader, parker, grönområden och andra offentliga miljöer.

Det inkluderar även transporter, information och kommunikation.

Se hela kedjan av sammanhang!

Om bostaden eller stadsmiljön ska fungera för alla människor behöver användarens behov vara med tidigt i utvecklingsprocessen.

Som vi berörde i föregående avsnitt behöver behoven fungera längs en kedja av olika sammanhang. Man talar ibland om en "kundresa" för att försöka förstå vilka behov en person kan ha av en produkt, tjänst eller miljö i olika sammanhang.

Här kommer exempel på en kedja av sammanhang som behöver fungera på ett sätt som inte utesluter personer med funktionsnedsättning på bostadsmarknaden:

Illustrationer: Mattias Gordon

1. Bostadsförmedling

Bilden till vänster visar en person som söker efter bostäder via datorn. Bostadsförmedlingen behöver vara digitalt tillgänglig och ha begriplig information och turordningsregler som inte diskriminerar.

2. Lägenhetsvisning

På den här bilden visas lägenheten av en mäklare. Här är det viktigt att personer kan få det stöd som behövs för att få en lika bra bild av lägenheten som andra spekulanter. På den här bilden visas en person med synnedsättning som samtalar med en mäklare.

3. Flytt

På tredje bilden i serien är det dags för flytt. Här behöver flyttfirman förstå och kunna möta användarens behov för att flytten ska fungera bra.

5. Tillgängliga mötesplatser

På den sista bilden i serien umgås grannar på en gemensam utegård. Det är viktigt att boendet erbjuder tillgängliga mötesplatser där boende och besökare kan umgås och ha trevligt.

4. Tillgänglighet i lägenheten - även för besökaren!

Den fjärde bilden i serien visar en nyinflyttad person som får besök av en vän.

Du ska kunna trivas i din lägenhet – men även kunna besöka vänners lägenheter – vare sig du exempelvis är allergiker, har svårt att gå i trappor eller behöver stöd för att orientera dig.

Hur skulle din egen resa se ut?

Det här är några ganska generella exempel på situationer du kan möta när du söker dig till en ny bostad.

I varje situation finns speciella utmaningar som kan skapa hinder för olika människor på olika sätt. Dessutom är det till viss del olika aktörer som är inblandade i situationerna och som kan bidra med lösningar på problemen.

Fundera gärna vidare:

- Hur skulle en serie över sammanhangen kunna se ut för ett projekt du är involverad i, eller skulle vilja starta?
- Vilka aktörer eller "intressenter" behöver vara med från början för att helheten ska fungera för människor med olika behov?

Exempel 1: Digital workshop med Ikano bostad

För att identifiera behov inför ett nytt byggprojekt kan det vara bra att ta fram kunskapen i en **samskapande process** med personer som har erfarenhet av att ställas utanför på grund av otillgänglighet eller andra hinder.

I projektet Rätt från början samverkar Funktionsrätt Sverige med **bostadsföretaget Ikano bostad**. Syftet med samarbetet har varit att utveckla kunskapen om samskapande arbetssätt för att ta fram mer inkluderande bostäder och bostadsområden. Hösten 2020 arrangerade Rätt från början en digital workshop tillsammans med Ikano bostad där **personer med erfarenhet av funktionsnedsättning** fick möjlighet att ta fram berättelser om fiktiva personer och deras varierande behov i bostaden och bostadsområdet.

Tanken var att Ikano bostad tar med sig berättelserna till arbetet med fiktiva personer.

Ikano bostad arbetar med fiktiva personer som ett led i utvecklingsarbetet. Det är ett sätt att förstå behov hos olika personer som kan komma att bo i deras bostadsområden.

Workshopen resulterade i tre kategorier av fiktiva personer som Ikano bostad kan använda i fortsättningen.

IKANO
Bostad

Så här kan du arbeta!

Här är ett **förslag på en workshopmetod** utifrån erfarenheterna från vårt samarbete med Ikano Bostad. Se gärna avsnitten om **Designprocessen** och **Verktyg och modeller** tidigare i processtödet.

Foto: Istockphoto

1. Bjud in personer med varierande bakgrund

Hur kan du komma i kontakt med de användare du är intresserad av?

I projektet vände vi oss till Funktionsrätt Sveriges 46 medlemsförbund, men gick också ut via annonser och inlägg i sociala medier. I det här fallet – eftersom vi var intresserade av att veta mer om vilka behov av tillgänglighet som måste finnas med i planeringen av nya bostäder – skrev vi i inbjudan att vi gärna ville ha deltagare **med egna erfarenheter av funktionshinder** kopplade till bostad och byggd miljö. Vi satte ihop en grupp med cirka 12 deltagare som hade olika bakgrund och erfarenheter.

Illustration: Mattias Gordon

2. Förbered deltagarna på uppgiften

Skicka ut tydlig information, så att deltagarna känner sig trygga med vad som förväntas och förstår sammanhanget.

Om det är en **digital workshop** är det bra att erbjuda ett förmöte eller en möjlighet att logga in en stund före mötet för att kolla att tekniken fungerar.

Vid vår workshop startade vi också med en "uppvärmningsuppgift", så att deltagarna fick en möjlighet att lära känna varandra och förstå hur det fungerade.

3. Arbeta i mindre grupper

Vi delade in gruppen i 3 mindre grupper på cirka 3 - 4 deltagare i varje grupp, så att alla skulle få tid och möjlighet att komma till tals i gruppen. Grupperna fick en halvtimme på sig att skapa en fiktiv person utifrån några givna förutsättningar.

Workshopdeltagarna tog tillsammans fram tre sammansättningar av fiktiva personer eller "personas" (en per grupp):

- **En person** (ett ensamhushåll)
- **Ett par** – där åtminstone en av personerna har en funktionsnedsättning
- **En familj**

De personas som togs fram skulle innehålla uppgifter som gör de så levande som möjligt: Uppgifter om nuvarande boende och framtida drömbostad. Men också namn och kön, personlighet och intressen, eventuella funktionsnedsättningar, utbildning och arbete.

Exempel 2: Designtävling för gymnasiestudenter

Illustration: Isabell Lindgren

Fotot visar ett av de vinnande bidragen, designat av Isabell Lindgren

Hur kan framtidens bostadsbyggare och arkitekter motiveras att ta fram mer hållbara och tillgängliga lösningar för bostäder och offentliga miljöer?

Rätt från början arrangerade tillsammans med **Ikano bostad** en designtävling för designstudenter på gymnasiet, där uppgiften var att ta fram inkluderande mötesplatser.

Vi höll i en kortare utbildning om universell utformning och tog fram ett enklare processtöd, som eleverna kunde arbeta med själva.

För många av eleverna var det här ett helt nytt perspektiv, men utvärderingen visade att det både hade väckt engagemang och nya tankar!

Med hjälp av Ikano bostads designstrategi "keep it simple" och Funktionsrättskonventionens perspektiv på universell utformning presenterade eleverna på Thorildsplans gymnasium olika lösningar på uppdragen. Gemensamt för de tre vinnande bidragen var att lösningarna var enkla att använda och tidlöst designade.

Kontakt med användare

Eleverna presenterade digitala versioner av sina förslag. Varje elev fick själv berätta om tankarna bakom designen. Många hade också själva tagit kontakt med expertanvändare, exempelvis via **Funktionsrätt Sveriges** medlemsförbund, för att få information om olika behov av tillgänglighet i de miljöer de valt att arbeta med.

Uppdragen handlade om att skapa:

- En **grillplats** som kan placeras på gemensam gård i ett bostadsområde
- En **sittbänk** som kan placeras på gemensam gård eller i anslutning till entré i ett bostadsområde.
- En lösning för **lek, odling och sittplats** på högst 3x3 m.

Illustration: Maya Johansson

Vill du veta mer?

Via nedanstående länk finns ett enklare stöd som kan användas i skol- eller arbetsplatsprojekt om universell utformning. Stödet togs fram inför elevernas arbete i designtävlingen.

Använd det gärna!

<https://www.universellutformning.nu/>

Exempel 3: Utveckling av ett stadstorg

2020 inleddes ett utvecklingsprojekt av ett stadstorg i en mellansvensk stad. Projektet skulle följa principen om universell utformning.

Syftet var att hitta lösningar som – så långt det är möjligt – gör torget till en tillgänglig plats, utan behov specialutformningar eller särlösningar för enskilda grupper.

Projektet är fortfarande i utredningsfasen när den här texten skrivs (april 2021).

Projektet exemplifierar flera sätt att arbeta med universell utformning i ett konkret stadsbyggnadsprojekt:

- **Ställ krav i samband med offentlig upphandling**

Att en process utifrån universell utformning skulle genomföras var inskrivet i den upphandlade tjänsten.

I kommunens anbudsförutsättningar framgick att det i tidigt skede skulle genomföras platsbesök och intervjuer personer med funktionsnedsättning och att de ska få möjlighet att bidra med sina upplevelser och expertkunskaper om olika tillgänglighetsbehov.

- **Involvera civilsamhälle och funktionsrättsorganisationer!**

Funktionsrättsorganisationer i länet var i ett tidigt skede involverade i kontakten med att förmedla "expertanvändare" med egen erfarenhet av funktionsnedsättning, som sedan var med och testade de offentliga miljöerna.

När de lokala funktionsrättsorganisationerna är med tidigt i processen kan de bidra med nya idéer och insikter som kan utveckla projektet.

Några tips och rekommendationer!

Det här är saker som är bra att tänka på inför alla liknande projekt:

- Det är viktigt att expertanvändarna **representerar en bredd och mångfald** av tillgänglighetsbehov. Tänk på att skapa **blandade grupper** som kan diskutera tillsammans och att inte ha separata grupper utifrån exempelvis funktionsnedsättning.

I det här fallet var det viktigt att påpeka att **kognitiva funktionsnedsättningar** sällan blir tillräckligt uppmärksammade när kommuner utformar offentliga miljöer.

- Det är viktigt att experterna vet vad deras roll är. Att de bara behöver delge **sina egna erfarenheter** och inte ska representera en grupp.

- Se till att **förbereda** deltagarna om vad som kommer att hända och använd tillgänglig information och tillgängliga arbetsverktyg!

Förslag på workshop i stadsbyggnadsprojekt

Inför uppstarten av projektet med stadstorget höll Rätt från början en utbildning och en workshop. Medarbetare i kommunen medverkade.

Det här blev ett tillfälle att tidigt få igång reflektioner kring **universell utformning**.

Vi startade workshopen med en kortare övning. Deltagarna delades in i mindre grupper. De fick tillsammans göra en lista på **10 saker man kan göra på ett torg**.

Sedan genomfördes en lite längre **inlevelseövning**. Deltagarna fick några givna förutsättningar att utgå ifrån:

”En vuxen person med två barn – ett i barnvagn och ett i handen – ska möta sin förälder och göra en aktivitet ihop (välj en från listan på 10 aktiviteter från den tidigare övningen). Föräldern har lite dålig syn och hörsel, men även begynnande demens.”

Deltagarna arbetade sedan vidare med följande frågor i sina smågrupper:

- Hur hittar de varandra, om mobilbatteriet är slut?
- Hur går aktiviteten?
- Till slut behöver alla gå på toaletten. Hur fungerar det?

Det här blev för oss ett sätt att få igång diskussionen. Ganska snart kom deltagarna in på förutsättningarna för det projekt och den plats de arbetade med.

Behöver du mer inspiration?

Det finns en hel del projekt runt om i landet som använt eller använder inkluderande utvecklingsprocesser. Här följer ett par aktuella exempel:

Unikt Publikt

Unikt Publikt är ett projekt som genomfördes i Göteborg under 2019 - 2020 i samverkan mellan myndigheten **ArkDes** och kooperativet **GIL**.

I Unikt Publikt utvecklades offentliga miljöer i samverkan mellan designers och experter med egen erfarenhet av att möta funktionshinder i offentlig miljö.

Foto: Caroline Bräutigam

Anders Westgerd, tv från GIL. Elin Krook, th

Banslättsparken i Botkyrka

Banslättsparken är en mindre lekplats i centrala Tullinge. Våren 2020 inleddes ett arbete för att utveckla parken utifrån universell utformning. På kommunens webbplats beskrivs en inkluderande arbetsprocess och här finns också filmer och annat material:

Läs mer här:

<https://www.botkyrka.se/stadsplanering-och-trafik/botkyrka-vaxer/tullinge/andra-planer-och-program/banslatts-parken>

Källor och webbresurser

Utöver de hänvisningar som görs i anslutning till texterna vill vi även hänvisa till följande källor och webbresurser:

**FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning,
Funktionsrättskonventionen:**

<https://www.regeringen.se/4ae1cb/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/funktionshinder/konvention-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning.pdf>

Allmän kommentar nr 2 om Tillgänglighet (En av FN:s kommentarer till Funktionsrättskonventionen):

<https://www.mfd.se/contentassets/bca5109985b64582aac9c404c102bf89/2016-16-allman-kommentar-nr-2-om-artikel-9-tillganglighet.pdf>

Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna:

<https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/den-allmanna-forklaringen-om-de-manskliga-rattigheterna/>

Agenda 2030 och de globala målen (svensk översättning):

<https://www.globalamalen.se/>

De sju principerna togs fram av arkitekten Ronald Mace vid North Carolina State University. De finns översatta till svenska på Certecs webbplats;

<http://www.certec.lth.se/ud/>

De åtta målen formulerades av Steinfeld & Maisel (2012) vid University at Buffalo School of Architecture and Planning. läs mer här: <http://idea.ap.buffalo.edu/about/universal-design/>

Universell utformning handlar om att redan från början planera samhället **utifrån ett mångfaldsperspektiv**, så att produkter, tjänster och miljöer kan användas av alla.

Principen om universell utformning är idag aktuell i samhällsdiskussionen, både som grundläggande tänkesätt och ett konkret sätt att arbeta. Universell utformning lyfts fram i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det kan användas som en utgångspunkt i arbete med inkludering och för att leva upp till Agenda 2030 och löftet att "Ingen ska lämnas utanför".

Den här guiden är tänkt att fungera som ett processtöd för dig som arbetar med universell utformning inom organisationer eller företag – i myndighetsvärlden, i kommuner och regioner, inom civilsamhället eller i privat sektor.

Guiden har tagits fram inom ramen för projektet Rätt från början, som drivs av Funktionsrätt Sverige i samverkan med Certec vid Lunds tekniska högskola.

För mer information:

Projektets webbplats: rattfranborjan.nu

Funktionsrätt Sverige, Box 1386, 172 27 Sundbyberg
www.funktionsratt.se